

High Five Quality Scan

Instrument voor reflectie en evaluatie
op basis van het
EUROPEES KADER VOOR KWALITEIT

Ontwikkeld door:

Anke van Keulen, Bureau MUTANT
Ana del Barrio Saiz, Ana del Barrio Training & Consulting
Erna Reiling, Landelijk Pedagogenplatform Kindercentra
Josette Hoex, Nederlands Jeugdinstituut / Nji
Carla Bienemann, ZAAK!

Maart 2017

© ISSA, Bureau Mutant, Ana del Barrio Training & Consulting, Landelijk Pedagogenplatform Kindercentra, Nederlands Jeugdinstituut, ZAAK!, 2017. All rights are reserved.

Translated into English and published by ISSA – International Step by Step Association.

The High 5 Quality Scan is a tool accompanying the Training Package Five Steps to Quality (In 5 stappen naar kwaliteit) developed by Bureau Mutant and VBJK in cooperation with the High Five Quality Scan expert group and VCOK, supported and co-financed by ISSA in 2015/2016.

High Five Quality Scan

Instrument voor reflectie en evaluatie
op basis van het

EUROPEES KADER VOOR KWALITEIT

INDEX

Introductie.....	5
Scan Toegankelijkheid.....	11
Scan Personeel en werkomstandigheden	13
Scan Curriculum.....	16
Scan Monitoring en evaluatie	19
Scan Beleid en financiering	22
Resultaten 3-puntschaal High Five Quality Scan.....	25
Colofon	26
Bijlage 1 Korte tekst Europees kader voor kwaliteit – EQF.....	28
Bijlage 2 Pedagogische kaders en curricula	43

High Five Quality Scan

Instrument voor reflectie en evaluatie, gebaseerd op het EUROPEES KADER VOOR KWALITEIT / EQF

Introductie

De High Five Quality Scan is gebaseerd op het Europees kader voor Kwaliteit, formeel geheten 'Proposal for Key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care' (verder EQF), opgesteld door een werkgroep binnen de EU Commissie Onderwijs.² De vijf kernthema's van het EQF staan centraal in deze scan:

- 1) toegankelijkheid;
- 2) personeel en werkomstandigheden;
- 3) curriculum;
- 4) monitoring en evaluatie;
- 5) beleid en financiering.

De High Five Quality Scan biedt kinderdagverblijven, peuterspeelzalen, buitenschoolse opvang en IKC's de mogelijkheid hun interne kwaliteit op deze vijf thema's te evalueren en verbeteren. Daarbij wordt uitdrukkelijk de link gelegd naar de landelijke pedagogische kaders en curricula, en naar het eigen pedagogisch beleid van de organisatie (zie bijlage 2). Een reflectieve werkwijze waarbij alle betrokkenen participeren, staat centraal.

Als vervolgstap is het mogelijk om gebruik te maken van het begeleidingspakket 'In vijf stappen naar kwaliteit', dat in diverse Europese landen wordt gebruikt.³

1 EQF = European Quality Framework

2 De volledige tekst is te downloaden op http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf.

3 'In vijf stappen naar kwaliteit' is ontwikkeld door ISSA, VBJK en MUTANT in samenwerking met deskundigen van het VCOK, Ana del Barrio Training & Consulting, het NJi, het Landelijk Pedagogenplatform Kindercentra, ZAAK! en Fontys en wordt in Nederland verspreid door Ana del Barrio Training & Consulting.

Europees raamwerk voor kwaliteit (EQF)

Het EQF baseert haar uitgangspunten enerzijds op het Verdrag van de Rechten van het Kind (recht op bescherming, recht op participatie en recht op goede voorzieningen) en anderzijds op internationaal wetenschappelijk onderzoek. Bij deze scan hoort een samenvatting van het EQF⁴ waarin de achterliggende visie en de vijf kernthema's van het EQF centraal staan (zie bijlage 1). Het is van belang deze samenvatting vooraf te lezen.

Waarom is het EQF gezaghebbend?

- Het EQF behandelt de meest relevante thema's in het huidige beleid inzake OOJK⁵ en formuleert daarover concrete aanbevelingen;
- Het EQF hanteert fundamentele uitgangspunten en plaatst OOJK in een ruimer maatschappelijk kader;
- Het EQF is opgesteld door een werkgroep met experts uit vrijwel alle EU-lidstaten;
- Er heerst in de vertegenwoordigde EU-lidstaten consensus over de inhoud van het EQF;
- Elk uitgangspunt in het EQF wordt onderbouwd met resultaten uit wetenschappelijk onderzoek;
- De inhoud van het EQF wordt versterkt door illustrerende beleid- en praktijkvoorbeelden.

Kenmerken High Five Quality Scan

Met het gebruik van de High Five Quality Scan kan een kinderdagverblijf, peuterspeelzaal, buitenschoolse opvang of IKC:

- de kwaliteit van eigen beleid en praktijk versterken en de visie op kwaliteit verbreden;
- de link leggen naar het eigen pedagogisch beleid, de link naar landelijke pedagogische kaders/curricula en naar landelijk en gemeentelijk overheidsbeleid;

⁴ Zie bijbehorend pdf document 'In 5 stappen naar kwaliteit – korte tekst EQF' (ISSA/VBJK/MUTANT)

⁵ OOJK: Opvang en Onderwijs voor Jonge Kinderen. We hanteren hier dit begrip omdat het EQF bruikbaar is voor diverse voorzieningen voor jonge kinderen: kinderopvang, vroeg- en voorschoolse opvang, buitenschoolse opvang, kleuteronderwijs ed.

High Five Quality Scan

- professionele ontwikkeling stimuleren middels gezamenlijk reflectie en een onderzoekende houding;
- het belang van kwalitatief goede voorzieningen voor het jonge kind promoten (policy advocacy).

De High Five Quality Scan gaat uit van:

- een holistische visie: alle aspecten van kwaliteit en alle ontwikkelingsgebieden van het kind komen aan bod;
- een lerende organisatie en lerende teams met daarbij gebruik van zelfreflectie en een onderzoekende houding van alle professionals;
- een democratisch proces van evalueren waarbij alle lagen in de organisatie participeren.

Gebruik High Five Quality Scan

Vooraf

Vooraf is het van belang bijlage 1 (de samenvatting van het EQF) en bijlage 2 (Pedagogische kaders en curricula) door te nemen.

De scan volgt de vijf thema's van het EQF: 1) toegankelijkheid, 2) personeel en werkomstandigheden, 3) curriculum, 4) monitoring en evaluatie, 5) beleid en financiering. Op ieder thema geeft een organisatie zichzelf een score op een 3-puntschaal:

- A: Op dit moment goed op orde voor;
- B: Hier kunnen nog puntjes op de i worden gezet voor;
- C: Hier kunnen nog stappen worden gezet voor

Per thema wordt nagegaan of dit geldt voor: kinderen, ouders/families, professionals, organisatie, overheidsbeleid.

Om zoveel mogelijk betrokkenen te laten participeren kan de scan langs de volgende stappen gebruikt worden:

- Pedagogisch medewerkers (groep afgevaardigden) vullen hem in;
- Managers (groep afgevaardigden) vullen hem in;
- De ouderraad vult hem in;
- Hierna verwerkt de kwaliteitsmedewerker de gegevens (overeenkomsten-verschillen) in een overzicht met de stand van zaken op alle thema's;
- Er volgt een gesprek met alle afvaardigingen om te komen tot een gezamenlijke voorstel voor het vervolg.

Vervolgstappen

De scan geeft inzicht op welke thema's acties moeten worden ondernomen én naar wie: kinderen, ouders (familie), professionals, organisatie, externe partners, overheid.

Mogelijke vervolgstappen:

- In de ingevulde schema's van de scan zijn concrete actiepunten te vinden; de organisatie kan direct zelf aan de slag.
en/of
- Er is meer verdieping op één of meerdere thema's nodig om goede vervolgacties te kunnen kiezen; de organisatie laat zich helpen door training of een adviestraject.

Als vervolgstap is het mogelijk gebruik te maken van het begeleidingspakket 'In vijf stappen naar kwaliteit', dat in Nederland en diverse andere Europese landen wordt gebruikt⁶. Daarin wordt per thema gewerkt met reflectievragen, cases en stellingen om het thema verder uit te diepen en op maat acties te ondernemen.

⁶ 'In vijf stappen naar kwaliteit' is ontwikkeld door ISSA, VBJK en MUTANT in samenwerking met deskundigen van het VCOK, Ana del Barrio Training & Consulting, het NJi, het Landelijk Pedagogisch platform Kindercentra, ZAAK! en Fontys en wordt in Nederland verspreid door Ana del Barrio Training & Consulting.

Aanbevolen stappen per EQF thema

1. **Lees samenvatting EQF (Bijlage 1)**
2. **Leg link naar pedagogische kaders en curricula in Nederland (Bijlage 2):** welke kaders en curricula pas je in jouw organisatie toe of gebruik je als inspiratiebron?
3. **Doe de reflectieoefening vóór de scan:** lees de EQF uitgangspunten (twee per thema) en bespreek de stelling(en) en reflectievragen
4. **Vul de scan in (vijf indicatoren per thema) door middel van een 3-puntschaal:**
 - A: Op dit moment goed op orde voor;
 - B: Hier kunnen nog puntjes op de i worden gezet voor;
 - C: Hier kunnen nog stappen worden gezet voor
5. **Verwoord (vat samen) de resultaten van de Quality Scan 3-puntschaal per thema:**
 - 1) toegankelijkheid;
 - 2) personeel en werkomstandigheden;
 - 3) curriculum;
 - 4) monitoring en evaluatie;
 - 5) beleid en financiering.
6. **Bepaal met elkaar aan welke(e) onderwerp(en) je de komende periode aandacht besteedt om een hoger resultaat te bereiken.**

De vijf thema's van het Europees Kader voor Kwaliteit in schema⁷:

⁷ Proposal for a quality framework on early childhood education and care (ECEC)', Nora Milotay European Commission DG Education and Culture; May, 2015

1. Toegankelijkheid

EQF Uitgangspunt 1: OOJK moet toegankelijk en betaalbaar zijn voor alle gezinnen en hun kinderen.

EQF Uitgangspunt 2: OOJK stimuleert participatie van alle betrokkenen, versterkt sociale cohesie en werkt aan respect voor diversiteit.

Stelling:

In een kwaliteitsvolle kinderdagverblijf, peuterspeelzaal, buitenschoolse opvang, zie je onder de kinderen een weerspiegeling van de gezinnen uit de buurt.

Reflectievragen:

- Hoe ziet de ouderpopulatie op jouw centrum eruit?
- Zijn er groepen die geen gebruik maken van jouw centrum?
- Respect voor diversiteit is een kinderrecht (Artikel 2 , het VN- Kinderrechten verdrag,1989). Werk je aan respect voor diversiteit en zo ja, hoe doe je dat?

QUALITY SCAN 1. Toegankelijkheid

Indicatoren	A ⁸	B	C	Geheugensteuntje
Beschikbaar				Denk bijvoorbeeld aan: <ul style="list-style-type: none"> • spreiding over alle wijken/buurtten, stad/platteland, toegankelijk voor <i>alle</i> kinderen, segregatie voorkomen Situatieschets:
Betaalbaar				Denk bijvoorbeeld aan: <ul style="list-style-type: none"> • gratis of inkomensafhankelijke bijdrage Situatieschets:
Bereikbaar				Denk bijvoorbeeld aan: <ul style="list-style-type: none"> • geen uitsluiting door drempels als taal, procedures, wachtlijsten, doelgroepenbeleid Situatieschets:
Bruikbaar				Denk bijvoorbeeld aan: <ul style="list-style-type: none"> • inspelen op reële behoefte van gezinnen, bijvoorbeeld flexibele openingsuren zeggenschap/inspraak • specifieke aandacht voor de participatie van kwetsbare groepen, participatie van vaders, samengestelde families Situatieschets:
Begrijpelijk				Denk bijvoorbeeld aan: <ul style="list-style-type: none"> • diversiteit door meerdere communicatiemiddelen, persoonlijke dialoog en structureel overleg, • aandacht voor verschillende opvoedingsstijlen • samenwerken met externe partners Situatieschets:

Mogelijke verbeterpunten richting:

- Kinderen
- Ouders (familie)
- Professionals
- Organisatie
- Externe partners
- Overheid

8

A: Op dit moment goed op orde voor; B: Hier kunnen nog puntjes op de i worden gezet voor; C: Hier kunnen nog stappen worden gezet voor

2. Personeel en werkomstandigheden

EQF Uitgangspunt 3: OOJK heeft degelijk opgeleid personeel, die door hun opleiding en permanent leren in staat zijn hun werk op een professionele wijze uit te voeren.

EQF Uitgangspunt 4: De werkomstandigheden in OOJK zijn ondersteunend voor het personeel, en omvatten onder meer professioneel leiderschap, kansen voor observatie, reflectie, planning, teamwerk en samenwerking met ouders.

Stelling:

In een lerende organisatie is leren niet alleen een individueel gebeuren, maar een teamgebeuren zodat de krachten van het team tot uiting komen.

Reflectievragen:

- Hoe wordt er geleerd in jouw organisatie?
- Werken jullie aan permanente professionalisering en zo ja, hoe?

QUALITY SCAN 2. Personeel en werkomstandigheden

Indicatoren	A ⁹	B	C	Geheugensteuntje
Permanente professionele ontwikkeling (na- en bijscholing) met het kind en zijn familiecontext als uitgangspunt				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • competenties als onderzoekende houding en leiderschap • koppeling theorie en praktijk • teamreflectie, collegiaal leren, gezamenlijk leren met externe collega's (context opvang en onderwijs) • professionele ontwikkeling als onderdeel van een breder opleidingsbeleid • verplichting voor medewerkers (diverse functies) om aan na- en bijscholing deel te nemen • financiële prikkels voor individuele professionals of voor de centra <p>Situatieschets:</p>
Ondersteunende werkomstandigheden				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kindvrije uren (gericht op voorbereiding-planning-contacten ouders- documentatie- reflectie- taakuren-team-overleg) • voldoende materialen om een stimulerende omgeving te creëren • aanwezigheid pedagogische coach • supervisie voor coaches en management • ondersteuning van uitwisseling van good practices, praktijkonderzoek <p>Situatieschets:</p>
Samenstelling team				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • diversiteit en evenwichtige verhouding zoals: <ul style="list-style-type: none"> - verschillende opleidingsniveaus (bv. % HBO-niveau) - verhouding man-vrouw - leeftijdsverdeling - verschillende (culturele) achtergronden <p>Situatieschets</p>

9

A: Op dit moment goed op orde voor; B: Hier kunnen nog puntjes op de i worden gezet voor

C: Hier kunnen nog stappen worden gezet voor

Indicatoren	A ⁹	B	C	Geheugensteuntje
Competente organisatie				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • samen leren binnen de hele organisatie: samenhang tussen bestuur, beleid, individuele ontwikkeling, teamontwikkeling, professioneel leiderschap • ruimte voor verdere professionalisering (na- en bijscholing) • link met opleidingen, begeleiding van stagiaires <p>Situatieschets:</p>
Structurele voorwaarden				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • groeps grootte en BK-Ratio, • salariering • goede/aantrekkelijke werkomstandigheden <p>Situatieschets:</p>
<p>Mogelijke verbeterpunten richting:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kinderen • Ouders (familie) • Professionals • Organisatie • Externe partners • Overheid 				

3. Curriculum/ Pedagogisch beleid

EQF Uitgangspunt 5: Het curriculum is gebaseerd op pedagogische doelstellingen, waarden en perspectieven met het oog op de holistische ontwikkeling van elk kind.

EQF Uitgangspunt 6: Het curriculum voorziet dat het personeel samenwerkt met kinderen, collega's en ouders en over de eigen praktijk reflecteert.

Stelling:

In voorschoolse voorzieningen is het van belang een link te leggen en houden tussen de zorg, de opvoeding en de socialisatie van jonge kinderen.

Reflectievragen:

- Welke pedagogische doelen zijn in jouw organisatie belangrijk?
- Hoe zie je dat in de dagelijkse praktijk?
- Hoe werk je bij kinderen aan het versterken van eigen identiteit?
- Hoe werk je bij kinderen aan het bevorderen van het gevoel van erbij horen?
- Hoe betrek je de gemeenschap rond om het kindercentrum?

QUALITY SCAN 3. Curriculum / Pedagogisch beleid

Indicatoren	A ¹⁰	B	C	Geheugensteuntje
Holistische visie				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> kennis en toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het Kind samenhang tussen de verschillende ontwikkelingsgebieden aandacht voor het welbevinden van kinderen en het versterken van alle aspecten van hun identiteit aandacht voor de familiecontext en de omgeving van het kind <p>Situatieschets:</p>
Belang van spel als leervorm				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> beleid gericht op spelend leren en ontdekken beleid gericht op creatieve leervormen: muziek, bewegen/dans, senso-motorische materialen, doen- alsof spel beleid gericht op contact met de natuur en milieu <p>Situatieschets:</p>
Relatie tussen verzorging, educatie en socialisatie				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> beleid gericht op een gelijkwaardige relatie tussen de drie gebieden beleid gericht op ontwikkelgebieden (cognitieve ontwikkeling én emotionele, sociale, interculturele en persoonlijke ontwikkeling; ruimte geven aan leren uit betekenis geven aan de wereld om zich heen, de eigen identiteit, het gevoel erbij horen, keuzes mogen maken, contacten met (diverse) leeftijdgenoten, ontdekken van de ruimere leefomgeving buiten het gezin etc.) balans tussen initiatief van pedagogisch medewerkers en initiatief van kinderen <p>Situatieschets:</p>

¹⁰

A: Op dit moment goed op orde voor; B: Hier kunnen nog puntjes op de i worden gezet voor; C: Hier kunnen nog stappen worden gezet voor

Indicatoren	A ⁹	B	C	Geheugensteuntje
Democratische participatie				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • inbreng van kinderen, ouders en andere familieleden, collega's stimuleren (initiatieven kunnen nemen, mening mogen hebben, meebeslissen), • specifieke aandacht voor de participatie van kwetsbare groepen; • evenwicht tussen activiteiten geïnitieerd door: <ul style="list-style-type: none"> - volwassenen en kinderen - professionals en families - collega's in een team <p>Situatieschets:</p>
Focus op communicatie, interactie en dialoog				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gericht op kinderen, ouders, collega's • interactie waar alle kinderen, ouders en collega's ervaren dat ze erbij horen en hun stem telt • aandacht voor kwetsbare groepen en individuen <p>Situatieschets:</p>
Ruimte voor praktijkonderzoek				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tijd, middelen, ondersteuning <p>Situatieschets:</p>

Mogelijke verbeterpunten richting:

- Kinderen
- Ouders (familie)
- Professionals
- Organisatie
- Externe partners
- Overheid

4. Monitoren en evalueren

EQF Uitgangspunt 7: Monitoring en evaluatie levert de nodige informatie aan de bevoegde overheden (lokaal, regionaal, nationaal) om verder te bouwen aan kwaliteitsverbetering zowel op beleidsniveau als in de praktijk.

EQF Uitgangspunt 8: Evaluatie en monitoring staan in teken van het belang van het kind.

Stelling:

Kinderen vergelijken met dé norm is niet goed voor hun zelfbeeld.

Reflectievragen:

- wat en waarom willen we monitoren / evalueren?

Stelling:

Bij monitoring en evaluatie is niet alles direct kind-gerelateerd. Een benadering vanuit drie niveaus is van belang: uitvoerend, tactisch en strategisch

Reflectievragen:

- Wat evalueer je zoal? (Op toegankelijkheid, personeel en werkomstandigheden, curriculum en samenwerken met ouders, organisaties, overheid)
- Met welke doel?
- Met welke resultaat?

QUALITY SCAN 4. Monitoren en evalueren

Indicatoren	A ¹¹	B	C	Geheugensteuntje
Toegankelijkheid (in het belang van het kind)				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> omgeving/wijk: <ul style="list-style-type: none"> -inventarisatie van groepen (sociaal, economisch, cultureel, religieus) -inventarisatie van deze groepen in onze klanten landelijke en lokale overheid frequentie: bijvoorbeeld 1 / 2 keer per jaar <p>Situatieschets:</p>
Personeel en werkomstandigheden (in het belang van het kind)				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> professionele ontwikkeling (verschillende functies) werkomstandigheden samenstelling team competente organisatie structurele voorwaarden frequentie: bijvoorbeeld wekelijks/maandelijks/jaarlijks evenwicht in bottom up top down: participatie <p>Situatieschets:</p>
Curriculum (in het belang van het kind:)				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> kinderen: <ul style="list-style-type: none"> - systematische observatie en documentatie van de vorderingen van het individuele kind op informatie verwerken, participatie, creativiteit en oplossingsvermogen, sociale competenties en respect voor diversiteit - een systeem van observatie en documentatie van de vorderingen van sociale interacties tussen kinderen (met aandacht voor respect voor diversiteit) frequentie: bijvoorbeeld wekelijks/maandelijks/jaarlijks evenwicht in bottom up top down: participatie van kinderen evenwicht tussen formeel-informeel evalueren met aandacht voor diverse groepen en contexten <p>Situatieschets:</p>

11

A: Op dit moment goed op orde voor; B: Hier kunnen nog puntjes op de i worden gezet voor; C: Hier kunnen nog stappen worden gezet voor

Indicatoren	A ⁹	B	C	Geheugensteuntje
Samenwerken met ouders (families)				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evenwicht in bottom up top down: participatie van families • evenwicht tussen formeel-informeel evalueren met aandacht voor diverse groepen • frequentie: bijvoorbeeld wekelijks/maandelijks / jaarlijks <p>Situatieschets:</p>
Samenwerken met externe partners, overheid				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • participatie van alle betrokkenen • evenwicht tussen formeel-informeel evalueren • frequentie: bijvoorbeeld wekelijks/maandelijks/ jaarlijks <p>Situatieschets:</p>

Mogelijke verbeterpunten bij:

- Toegankelijkheid
- Personeel en werkomstandigheden
- Curriculum/pedagogisch beleid
- Samenwerken partnerorganisaties en overheid

5. Beleid en financiering

EQF Uitgangspunt 9: alle betrokkenen in de sector van OOJK kennen duidelijk hun eigen rol en verantwoordelijkheden en weten dat van hen samenwerking verwacht wordt met partnerorganisaties .

EQF Uitgangspunt 10: De wetgeving, de regelgeving en/of de financiering draagt bij tot de verdere uitbouw van een universeel recht op toegang tot publiek gefinancierde OOJK en er wordt regelmatig gerapporteerd over de voortgang aan alle betrokken partijen.

Stelling:

Welzijn van kinderen en het stimuleren van hun ontwikkeling wordt niet enkel in OOJK geboden.

Reflectievragen:

- Wie betrek je bij de ontwikkeling van je beleid?
- Welke rol hebben kinderen, ouders, medewerkers daarin?

QUALITY SCAN 5. Beleid en financiering

Indicatoren	A ¹²	B	C	Geheugensteuntje
Rol en verantwoordelijkheid van de verschillende professionals binnen je eigen organisatie: uitvoerend, staf, management				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> weten wat je professionele rol is en wat je kunt betekenen voor: <ul style="list-style-type: none"> - het kind, de groep - ouders en andere familieleden - collega's: pm'ers, het team, staf en management zichtbaar maken (praktijk) en verwoorden (beleid) van je rol en verantwoordelijkheden <p>Situatieschets:</p>
Samenwerken met externe partnerorganisaties en overheid				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> visieontwikkeling samen met onderwijs, JGZ, buurtteams weten wat je professionele rol is en wat je kunt betekenen als partner in de jeugdketen voor: <ul style="list-style-type: none"> - IKC- en VVE- beleid, - samenwerking met basisscholen, - jeugdzorg/-hulp, wijkteam, consultatiebureau, huisarts, - politie - gemeente <p>Situatieschets:</p>
Controle financiën				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> laat de financiële situatie voldoende ruimte voor het realiseren van onze (pedagogische) kwaliteitsdoelen is de verhouding tussen de uitgaven op diverse beleidsterreinen conform de doelen die wij intern willen behalen? <p>Situatieschets:</p>

¹²

A: Op dit moment goed op orde voor; B: Hier kunnen nog puntjes op de i worden gezet voor; C: Hier kunnen nog stappen worden gezet voor

Indicatoren	A ⁹	B	C	Geheugensteuntje
Samenwerking c.q. integratie van voorzieningen				<p>Denk bijvoorbeeld aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • geïntegreerd aanbod van verschillende diensten met aandacht voor kwetsbare groepen: <ul style="list-style-type: none"> - VVE in voorschoolse voorzieningen - BSO samen met jeugdzorginstelling - het jonge kind en JGZ - doorgaande lijn - transitie Jeugdzorg en Passende educatie - ... <p>Situatieschets:</p>

Mogelijke verbeterpunten bij:

- Toegankelijkheid
- Personeel en werkomstandigheden
- Curriculum/pedagogisch beleid
- Samenwerken partnerorganisaties en overheid

EQF Thema

Resultaten 3-puntschaal

1. TOEGANKELIJKHEID	A: op orde
	B: puntjes op de i
	C: verdere stappen
2. PERSONEEL EN WERKOMSTANDIGHEDEN	A: op orde
	B: puntjes op de i
	C: verdere stappen
3. CURRICULUM	A: op orde
	B: puntjes op de i
	C: verdere stappen
4. MONITORING EN EVALUATIE	A: op orde
	B: puntjes op de i
	C: verdere stappen
5. BELEID EN FINANCIERING	A: op orde
	B: puntjes op de i
	C: verdere stappen

Colofon

Maart 2017

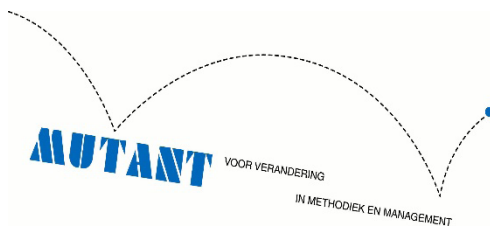
Anke van Keulen www.mutant.nl

Ana del Barrio Saiz www.anadelbarrio.nl

Erna Reiling www.pedagogenplatform.nl

Josette Hoex www.nji.nl

Carla Bienemann www.zaak-pt.nl

Nederlands
Jeugdinstituut

Landelijk Pedagogenplatform Kindercentra

PROJECTEN EN TEKSTEN

BIJLAGEN 1 en 2

BIJLAGE 1:
KORTE TEKST EUROPEES KADER VOOR KWALITEIT – EQF
(ISSA, MUTANT, VBJK, 2016)

BIJLAGE 2:
PEDAGOGISCHE KADERS EN CURRICULA
(ISSA, MUTANT, VBJK, 2016)

BIJLAGE 1

KORTE TEKST EUROPEES KADER VOOR KWALITEIT – EQF (ISSA, MUTANT, VBJK, 2016)

EQF p. 7: “Childhood is a time to be, to seek and to make meaning of the world. The early childhood years are not solely preparation for the future but also about the present.”

INLEIDING EN OPZET

Deze tekst is een bewerking van het ‘Proposal for Key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care’ (verder EQF), opgesteld door een werkgroep binnen de EU Commissie Onderwijs. De volledige tekst is te downloaden op http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf.

Waarom is dit EQF relevant?

- Het EQF behandelt op een overzichtelijke wijze de meest relevante thema's in het huidige beleid inzake OOJK¹³ en formuleert daarover telkens duidelijke aanbevelingen
- Het EQF hanteert enkele fundamentele uitgangspunten en plaatst OOJK in een ruimer maatschappelijk kader
- Het EQF werd opgesteld door een werkgroep, bestaande uit deskundigen, ambtenaren en beleidsadviseurs uit vrijwel alle lidstaten
- Binnen de voormelde werkgroep heerst consensus over de inhoud van het EQF
- Elk uitgangspunt in het EQF wordt onderbouwd met resultaten uit wetenschappelijk onderzoek

De inhoud van het EQF wordt versterkt door illustrenderende beleids- en praktijkvoorbeelden

¹³ OOJK: Opvang en onderwijs voor Jonge Kinderen. We hanteren hier dit begrip omdat het EQF bruikbaar is voor diverse voorzieningen voor jonge kinderen: kinderopvang, vroeg- en voorschoolse opvang, buitenschoolse opvang, kleuteronderwijs ed.

Verbinding met nationale of regionale pedagogische kaders, richtlijnen en curricula

- Dit kader moet verbonden worden aan de bestaande pedagogische kaders en curricula in de eigen werkcontext. Doorheen de training wordt duidelijk gemaakt waar en hoe dit kan gebeuren.

Uitgangspunten van het EQF

- Voor een goed begrip van het EQF zijn de belangrijke uitgangspunten essentieel. De EU vertrekt van de vaststelling dat OOJK niet enkel de ontwikkelingskansen van kinderen stimuleert, maar ook kan bijdragen tot grotere betrokkenheid van en steun aan ouders. Nu tevens duidelijk is dat deze positieve effecten enkel kunnen bereikt worden indien de voorzieningen ook hoge kwaliteit bieden, is de wijze waarop deze vereiste kwaliteit ingevuld wordt, van het hoogste belang.

Een gedeelde visie op kwaliteit: het begrip kwaliteit is complex en relatief. Het is voortdurend in beweging, naargelang nieuwe inzichten tot ontwikkeling komen of naargelang heersende overtuigingen en waarden. Het EQF wil verschillende aspecten van kwaliteit voor ogen houden en stimuleren.

De *structurele* kwaliteit handelt over het systeem en de organisatie (erkenningswaarden, financiering, veiligheidsvoorschriften e.d.).

De *proceskwaliteit* gaat over de pedagogische praktijk binnen een voorziening (curriculum, relatie met ouders, interactie met kinderen e.d.).

De *outcome* kwaliteit heeft oog voor wat OOJK kan betekenen voor de effecten op de ontwikkeling van jonge kinderen, ouders en de samenleving (welbevinden, betrokkenheid, sociale vaardigheden en leeransen e.d.)

Een gedeeld kindbeeld: elk kind is uniek, met eigen persoonlijkheid, potentieel, behoeften, leefomstandigheden...Het kind wordt gezien als een competente, leergierige en actieve betekenisverlener, als een persoon in het hier en nu, als co-creator in de eigen ontwikkeling. Het kind heeft ook rechten, zoals recht op zorg en onderwijs. Vanuit dergelijk holistisch kindbeeld dient OOJK alle kansen te geven aan elk kind om zich zo goed mogelijk te ontwikkelen en de zorg en de opvoeding vormen daarin een ondeelbaar geheel.

Een gedeelde visie op ouders: Ouders zijn de eerst opvoedingsverantwoordelijken en dienen actief betrokken te worden in de praktijk van OOK. Hierbij is het van belang rekening te houden met en respect te hebben voor de diversiteit van gezinnen en hun verschillende overtuigingen omtrent de opvoeding van hun kinderen. OOK dient m.a.w. de opvoeding thuis aan te vullen en te ondersteunen, maar in geen geval te vervangen.

Inhoud van het EQF:

1. TOEGANKELIJKHEID	1. Toegankelijk en betaalbaar voor iedereen
	2. Participatie, sociale cohesie en diversiteit
2. PERSONEEL EN WERKOMSTANDIGHEDEN	3. Opleiding en permanent leren
	4. Ondersteunende werkomstandigheden
3. CURRICULUM	5. Holistische ontwikkeling van het kind
	6. Samenwerking en reflectie
4. MONITORING EN EVALUATIE	7. Informatie voor kwaliteitsverbetering
	8. In het belang van het kind
5. BELEID EN FINANCIERING	9. Verantwoordelijkheid en samenwerking
	10. Recht op toegang

Leeswijzer

Deze versie van het EQF dient als hulpmiddel bij de scan. In deze tekst wordt de inhoudelijke essentie van het EQF weergegeven¹⁴, bestaande uit 5 grote thema's met daarbij telkens 2 uitgangspunten. Het is van belang om de samenhang tussen de thema's voor ogen te blijven houden omdat enkel deze integrale benadering de voortgang in kwaliteit kan garanderen. Zo is werken aan toegankelijkheid weinig effectief indien er geen of onvoldoende structureel ondersteunend beleid is. Of nog, een rijk gevuld curriculum betekent niet zoveel indien pedagogisch medewerkers niet de nodige opleiding, training en coaching krijgen om daar constructief mee aan het werk te gaan. Afhankelijk van de doelgroep of de context – in beleid of praktijk – kan één van de thema's wel meer of minder aan bod komen.

¹⁴ Om de tekst leesbaar en bruikbaar te houden voor de scan hebben we bepaalde stukken uit het EQF weggelaten, zoals de omkaderende EU-documenten, de werkwijze van de werkgroep, de goede praktijken uit diverse EU lidstaten en het onderzoeksmateriaal waarop de uitgangspunten gebaseerd zijn. Daarvoor verwijzen we naar de volledige tekst van het EQF.

THEMA 1: TOEGANKELIJKHEID

Gezien de positieve effecten van OOJK voor alle kinderen en in het bijzonder voor kinderen uit kwetsbare groepen, moet iedereen effectief toegang hebben tot deze voorzieningen. De drempels die bij wet of in de praktijk nog bestaan voor bepaalde groepen, moeten weggewerkt worden. Deze drempels zijn soms duidelijk en formeel, soms ook informeel. Zo kunnen de kosten te hoog oplopen voor sommige gezinnen, vooral bij privaat gefinancierde systemen. Er kunnen lange wachtlijsten zijn of de regelgeving geeft voorrang aan bepaalde groepen, zoals werkende ouders. Verschillende opvattingen over opvoeden, zoals 'een kind is beter bij moeder thuis', of onvoldoende kennis van OOJK en een gebrek aan vertrouwen in OOJK, werken ook drempelverhogend. De toegankelijkheid kan ook belemmerd worden door het gebrek aan nabijheid of openingsuren die niet aansluiten bij de werksituatie van de ouders.

Daarnaast is er vaak een tekort aan plaatsen, zeker in tijden van economische terugval en vermindering van budgetten.

Uitgangspunt 1: OOJK moet toegankelijk en betaalbaar zijn voor alle gezinnen en hun kinderen.

OOJK van goede kwaliteit heeft positieve effecten op de hele ontwikkeling van kinderen (cognitief, sociaal, emotioneel, fysiek) en in het bijzonder voor kinderen uit kwetsbare en achtergestelde gezinnen. Deze voorzieningen moeten dan ook beschikbaar en toegankelijk zijn vanaf de geboorte totdat het kind de leerplichtleeftijd heeft bereikt. Wil men rekening houden met de context van alle gezinnen en aan alle kinderen de kans bieden om hiervan gebruik te maken, dan is enige flexibiliteit inzake openingsuren en de inhoud van het aanbod vereist.

Toegankelijkheid verwijst naar verschillende aspecten, vaak benoemd als de 5B's':

- *Beschikbaar*: nog te vaak liggen de meeste voorzieningen in de zogenaamd betere buurten, waardoor arme gezinnen er moeilijker terecht kunnen. Zonder te pleiten voor aparte voorzieningen voor kansengroepen, moet in alle wijken kwaliteitsvol OOJK aangeboden worden. Elk kind heeft daar recht op.
- *Betaalbaar*: gratis toegang of een dagprijs die aan het gezinsinkomen gerelateerd is, bestaat doorgaans in systemen met publieke financiering, met voorzieningen die voor

iedereen toegankelijk zijn. Dit geniet de voorkeur. Meer specifieke voorzieningen gericht aan gezinnen 'in nood' kunnen namelijk een extra drempel inhouden doordat ouders hun privacy deels moeten vrijgeven of zich gestigmatiseerd voelen.

- *Bereikbaar:* voorzieningen moeten niet alleen letterlijk maar ook figuurlijk hun deuren open hebben staan. Drempels zoals taal, procedures, wachtlijsten of voorrangregels kunnen uitsluitend werken. Zorgvuldige planning met aandacht voor de drempels voor kwetsbare groepen is vereist (bv. bij het plaatsingsbeleid) net als outreachend werken naar meer kwetsbare gezinnen, die niet altijd zo zichtbaar (willen) zijn.
- *Bruikbaar:* voor gezinnen moeten de voorzieningen nut hebben, zinvol en ondersteunend zijn en inspelen op reële behoeften. Hier denken we aan praktische zaken, zoals flexibele openingsuren, maar ook bv. in overleg gaan met ouders en lokale gemeenschap om beter te kunnen inspelen op de vraag en de behoeften.
- *Begrijpelijk:* gezinnen moeten zich begrepen en gewaardeerd voelen in hun opvattingen en ideeën over opvoeding en zorg. Bepaalde principes en waarden moeten besproken kunnen worden. Ook hier is structureel overleg en persoonlijk dialoog van belang. Goede diensten verlenen houdt in dat je de achtergrond van de kinderen kent, begrijpt en respecteert en dat je tegemoet komt aan de behoeften en wensen van ouders. Dit lukt soms beter in systemen waar verschillende diensten samenwerken (bv. consultatiebureau, kinderopvang, speel-o-theek, opvoedingswinkel) of waar de diversiteit onder de bevolking ook weerspiegeld is in het personeel.

Nog al te vaak kan aan deze criteria niet voldaan worden door de schaarste aan plaatsen. Beleid kan hierop inspelen door bv. in te grijpen op drempelverhogende regels, zoals voorrangregels voor werkende ouders of een 'first come, first served' plaatsingsbeleid. Er kunnen ook aanpassingen gemaakt worden in de ouderbijdragen om de toegankelijkheid te vergroten.

Uitgangspunt 2: OOJK stimuleert participatie van alle betrokkenen, versterkt sociale cohesie en werkt aan respect voor diversiteit.

Inclusief werken is gebaseerd op:

- het bevorderen van de voordelen van OOJK in samenwerking met buurtorganisaties en de lokale gemeenschap, met respect en waardering voor de diverse overtuigingen, behoeften en sociaal-culturele achtergronden van ouders;
- de verzekering dat alle kinderen en hun ouders welkom zijn in de voorziening;
- het besef dat medewerkers opgeleid moeten worden om het belang van OOJK duidelijk te maken aan ouders, en ouders te verzekeren dat hun overtuigingen en cultuur gerespecteerd zullen worden.

Deze opleiding van medewerkers kan aangevuld worden met specifieke programma's gericht op ouders, die als doel hebben OOJK te bevorderen waarbij gestreefd moet worden naar een nauwe samenwerking tussen medewerkers in de kinderopvang, het onderwijs, de gezondheidszorg, sociale voorzieningen en met lokale overheden.

Een pedagogisch beleid van goede kwaliteit respecteert de verschillende opvattingen rond opvoeden. Het zorgt ervoor dat alle gezinnen zich welkom kunnen voelen en vertrouwen kunnen hebben in de voorziening. Dit betekent actief werken aan diversiteit en inclusie: sociaal, cultureel, religieus, gender, handicap e.d. Respect en vertrouwen zijn wederkerige begrippen die gevoed worden door interpersoonlijk contact, wederzijdse interesse, overleg en dialoog. Het is van belang om ouders te betrekken en diversiteit weerspiegeld te zien in het team. Samen met de ouders, het team en de buurt wordt zo vorm gegeven aan de praktijk. Diversiteit is niet een af te strepen aandachtspuntje, maar moet in het DNA van de voorziening zitten en gedragen zijn door het management en alle betrokken professionals.

In deze praktijk staat het kind steeds centraal. Het gevoel welkom te zijn en te mogen zijn wie je bent wordt versterkt indien ook ouders welkom zijn en als evenwaardige partners gezien worden. Dit vereist democratische beslissingsstructuren, een team met een open geest, zichzelf ter discussie durven stellen, actief betrekken van ouders (ook outreach), het co-construeren van de pedagogische praktijk. Een dusdanig welkom en respect is er niet alleen vóór of aan de deur, maar moet vorm en inhoud hebben zolang kinderen en ouders van de voorziening gebruik maken.

THEMA 2: PERSONEEL EN WERKOMSTANDIGHEDEN

Gekwalificeerd personeel, goede werkomstandigheden en goed leiderschap behoren tot de meest doorslaggevende elementen voor kwaliteit in OOJK. Beter en hoger opgeleide teamleden op alle niveaus (pedagogisch medewerkers, coaches, verantwoordelijken, stafmedewerkers, bestuurders) dragen bij tot de optimale ontwikkeling van kinderen, op cognitief, sociaal, emotioneel en fysiek vlak.

Opleiding is niet alleen de initiële training, maar zeker ook de na- en bijscholing en het leren van elkaar op de werkvloer. Bepalend is de inhoud van opleidingen en training en de wijze waarop die gegeven worden. Zo is bv. gebleken dat een ad hoc studiedag gevolgd door één teamlid weinig effect sorteert. Dit in tegenstelling tot collegiaal leren en leerprocessen die door een team gezamenlijk worden gevolgd of opgezet. Sleutelwoord hier is het reflecteren op de eigen praktijk, zowel individueel, in het team en in de organisatie. Opleiding en training moeten worden afgestemd op de concrete behoeften en moeten praktijk en theorie met elkaar verbinden. Het spreekt voor zich dat de focus voortdurend ligt op de behoeften en het belang van de kinderen. Ook is het van belang dat niet alleen de individuele medewerker de nodige competenties heeft en verder kan ontwikkelen, maar dat het hele systeem competent is: het team, het management (pedagogisch leiderschap), het bestuur, het beleid en de organisatie.

Ook de werkomstandigheden (beroepskracht-kindratio, salariering, groepsgrootte e.d.) hebben een impact op de kwaliteit en de effecten voor kinderen.

Uitgangspunt 3: OOJK heeft degelijk opgeleid personeel, die door hun opleiding en permanent leren in staat zijn hun werk op een professionele wijze uit te voeren.

Het erkennen van medewerkers als professionals is elementair. Hun professionele ontwikkeling heeft een enorme impact op de kwaliteit van hun pedagogisch handelen en op de resultaten voor kinderen. De ontwikkeling van een gemeenschappelijke opleiding en training voor alle medewerkers die werken in een context van opvang en onderwijs van jonge kinderen (pedagogisch medewerkers, kleuteronderwijzers, assistenten, gastouders, pedagogisch medewerkers, onderwijsassistenten) kan bijdragen aan gedeelde doelstellingen en een gedeeld begrip van kwaliteit.

Een goede opleiding zorgt ervoor dat professionals warme, ondersteunende en stimulerende interacties kunnen aangaan met kinderen en zo hun ontwikkeling optimaliseren. Essentieel hierbij is niet de opleiding op zich, maar de inhoud ervan en de wijze waarop de opleiding vorm krijgt, de gehanteerde methodieken. Voortdurend linken leggen tussen praktijk en theorie en het aanzetten tot reflecteren zijn het meest succesvol gebleken. Men is nooit 'voldoende' getraind: blijvende leermogelijkheden houden de kwaliteit van de professional hoog. Dit kan op verschillende manieren gebeuren: reflectie binnen een team, mentorschap, pedagogisch coachen, actie-onderzoek, projectwerking en uitwisselingen.

Aanpassingen in training zijn nodig voor medewerkers die werken met kwetsbare gezinnen, zodat zij beter kunnen omgaan met en inspelen op de gezinnen of kinderen die bijzondere zorg vragen. Aandacht voor diversiteit en inclusie moet expliciet aan bod komen om tot uiting te kunnen komen in het professioneel handelen.

Ook met het in dienst nemen van medewerkers met verschillende achtergronden en alternatieve wegen naar vereiste kwalificaties kan tegemoet gekomen worden aan de behoeften van de meer kwetsbare groepen.

Uitgangspunt 4: De werkomstandigheden in OOJK zijn ondersteunend voor het personeel, en omvatten onder meer professioneel leiderschap, kansen voor observatie, reflectie, planning, teamwerk en samenwerking met ouders.

Goede werkomstandigheden dragen bij tot het welbevinden van de medewerkers en kunnen een te groot personeelsverloop vermijden. Het beleid heeft een invloed op de structurele kwaliteit van de OOJK: de groepsgrootte, het aantal kinderen per begeleider/leerkracht, de werkuren en de lonen. Al deze elementen kunnen van OOJK een aantrekkelijke werkplek maken.

Verschiedende elementen spelen een belangrijke rol in het welbevinden van personeel en de wijze waarop zij met jonge kinderen omgaan en werken. Zo heeft een hoger aantal medewerkers per aantal kinderen doorgaans een positief effect op het sensitief-responsief werken, zowel ten aanzien van individuele kinderen als de hele groep. Daarnaast zien we ook andere beïnvloedende factoren, zoals de salariëring en het vereiste

opleidingsniveau. Vooral in split systems¹⁵ zijn de verschillen aanzienlijk en blijven professionals die werken met de jongste kinderen verstoken van een betere training en salariëring (bv. in vergelijking met leerkrachten). Ook van belang is het leiderschap; niet alleen op vlak van management, maar zeker ook in termen van pedagogisch handelen en het blijven waarderen van medewerkers. Teams moeten ondersteund worden door regelmatig teamoverleg, leeransen, pedagogische coaching, tijd voor voorbereiding, reflectiemogelijkheden e.d.

THEMA 3: CURRICULUM

Een uitgewerkt curriculum met o.a. geëxpliciteerde pedagogische benadering en doelstellingen kan bijdragen tot meer kwaliteit en ondersteuning voor de medewerkers. De inhoud van zo'n curriculum verschilt wel enigszins van land tot land, maar er zijn toch elementen aan te wijzen die steeds terugkomen. Zo hanteren de meeste curricula een holistische visie, waarin niet enkel de cognitieve, maar ook de emotionele, sociale en persoonlijke ontwikkeling van het kind als persoon centraal staat. Ook op spel en communicatie wordt hoog ingezet. De belangrijkste verschillen liggen met name in het belang dat aan formeel leren gehecht wordt en in welke mate ingezet wordt op de voorbereiding op de school. Sterke curricula gaan niet alleen in op de kennis over de ontwikkeling van jonge kinderen, maar voegen daar ook gedeelde opvattingen aan toe over pedagogisch handelen en de betrokkenheid van het kind en de volwassene. Belangrijke basiselementen van curricula voor jonge kinderen zijn onder meer:

- Een benadering, gebaseerd op het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het Kind, waarin kinderen als actieve actor beschouwd worden en de ouders als eerste opvoedingsverantwoordelijken
- Een breed spectrum van zorg en opvoeding/onderwijs
- Een holistische visie op de ontwikkeling van het kind
- De focus op communicatie, interactie en dialoog, het samen leren
- De aandacht voor reflectie op de eigen praktijk
- De samenwerking met ouders en gedeelde democratische waarden in het kader van diversiteit

¹⁵ Dit zijn systemen waar een duidelijke opdeling bestaat tussen voorschoolse voorzieningen/kinderopvang en het (kleuter)onderwijs. In deze systemen zijn zaken als opleidingsvereisten, salariëring, curriculum, kindratio ed. Verschillend geregeld en vallen de systemen doorgaans ook onder de bevoegdheid van verschillende ministers en administraties.

Uitgangspunt 5: Het curriculum is gebaseerd op pedagogische doelstellingen, waarden en perspectieven met het oog op de holistische ontwikkeling van elk kind.

De zorg voor en onderwijs van kinderen is van groot belang, samen met hun cognitieve, sociale, emotionele, fysieke en taalontwikkeling. Een curriculum moet gemeenschappelijke doelstellingen, waarden en benaderingen bepalen die een weerspiegeling zijn van de maatschappelijke verwachtingen over de rol en de verantwoordelijkheid van OOK in het bijdragen tot de algehele ontwikkeling van kinderen. Jonge kinderen zijn leergierig en hebben een actieve rol in hun ontwikkeling. Daarbij moeten hun verschillende competenties door het curriculum ondersteund worden. Tegelijkertijd moet bij de implementatie van een curriculum ruimte gelaten worden voor de erkenning van de uiteenlopende interesses, talenten en behoeften van kinderen op een holistische wijze. Een goede balans tussen zorg en educatie bevordert het welbevinden van het kind, de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, de fysieke, cognitieve en sociale ontwikkeling. Actieve participatie door kinderen en de inbreng van de ervaringen van kinderen zélf moeten gewaardeerd worden. Het belang van spel als leervorm moet goed begrepen en ondersteund worden.

In OOK is het van belang een link te leggen en houden tussen de zorg, de opvoeding en de socialisatie van jonge kinderen. De zorg voor jonge kinderen is al geruime tijd zoveel meer dan het eten geven, verschonen en te slapen leggen. Het gaat om intense en responsieve interactie tussen kinderen en volwassenen en om het volgen van het eigen tempo en de eigen interesses van elk kind. Kinderen leren en ontwikkelen zich door de interacties met begeleiders en andere kinderen. Zorgmomenten zijn ook leermomenten. Het 'leren' bij jonge kinderen is niet het schoolse leren; het is leren uit betekenis geven aan de wereld rondom zich, de eigen identiteit, keuzes mogen maken, het contact met leeftijdsgenoten, het ergens bij horen en het zich geborgen voelen, het ontdekken van de ruimere leefomgeving dan die van het eigen gezin. Hoe meer kinderen warme contacten hebben met anderen, hoe meer ze kunnen ontdekken in een veilige, speelse omgeving, des te meer kunnen ze leren. Spel is hierbij geen extraatje, maar een fundamenteel onderdeel van het leer- en ontwikkelingsproces van jonge kinderen.

Uitgangspunt 6: Het curriculum voorziet dat het personeel samenwerkt met kinderen, collega's en ouders en over de eigen praktijk reflecteert.

Een curriculum is een belangrijk instrument om wederzijds begrip en vertrouwen te stimuleren tussen kinderen onderling en tussen kinderen, ouders en medewerkers om zo de ontwikkelingen het leren alle kansen te bieden. Om dergelijke samenwerking te verzekeren is het van belang dat elke medewerker de eigen praktijk kan analyseren en hierop kan reflecteren: nagaan wat goed loopt en wat effect heeft. Tegelijk worden zo, samen met de collega's, nieuwe inzichten en pedagogische praktijken ontwikkeld. De kwaliteit binnen een voorziening neemt toe wanneer het team de implementatie van het curriculum kan bespreken in de context van de eigen voorziening, rekening houdend met de behoeften van hun kinderen, hun ouders en het team zelf. Het curriculum kan dergelijke benadering versterken door leerprocessen bij kinderen te bevorderen via experimenteren en innoveren en door samenwerking met ouders over hoe OOJK de ontwikkeling en het leren van kinderen kan bevorderen.

Om kinderen te stimuleren in hun algehele ontwikkeling is het belangrijk om linken te leggen naar hun interesses, ervaringen en eigen leefomgeving en dus ook naar hun gezinnen en achtergrond. Dit vereist participatief werken en betrokkenheid van het kind, de begeleiders en de ouders van het kind. De begeleiders moeten ook hun eigen praktijk kritisch durven bekijken, reflecteren in het team op wat er gebeurt in de voorziening. Bruikbare methodieken hiervoor zijn bv. pedagogisch documenteren, observeren en de praktijk in het team bespreken, deelnemen aan actie-onderzoek. Het bespreken van de praktijk dient ook op regelmatige basis te gebeuren met de ouders. Dit gebeurt zowel informeel (bv bij breng- en haalmomenten) of meer formeel (bv. in een ouderraad). Ouders betrekken bij de dagelijkse praktijk geeft een win-win effect voor alle betrokkenen. Begeleiders leren de kinderen beter kennen door wat de ouders inbrengen, de ouders voelen zich meer verbonden met de voorziening, het wederzijds vertrouwen en de dialoog worden versterkt. Het kind kan hier alleen maar voordeel van ondervinden.

Investeren in zowel reflectieve professionals als in een participatief ouderbeleid creëert een dynamiek waarin elke betrokkene kan blijven leren. Zo geeft het vorm aan de invulling van het curriculum, gelinkt aan de eigen context.

De praktijk kan vervolgens nog verder verbeterd worden door de samenwerking met

andere voorzieningen (bv. preventieve gezondheidsdiensten, sociale diensten en andere voorzieningen die gezinnen met kinderen tot steun kunnen zijn).

THEMA 4: MONITORING EN EVALUATIE

Kwaliteit is een complex begrip. Het is belangrijk om oog te houden voor wat hier precies mee bedoeld wordt en om te blijven toezien dat het nodige gedaan wordt om consequent een kwaliteitsvolle dienstverlening aan te bieden. Relevant bij het evalueren zijn de ‘Wie? Wat? Waarom?’ vragen. Kwaliteit heeft te maken met alle aspecten van de OOK: de dienstverlening, het personeel, de toepassing van het curriculum en de ontwikkelingskansen voor kinderen. Toezicht op die kwaliteit kan dan ook verschillende vormen aannemen en verschillende doelen dienen: nagaan of budgetten goed besteed worden, of de regels gevolgd worden, of het welbevinden en de ontwikkeling van de kinderen gegarandeerd wordt. Maar ook toezien op het pedagogisch handelen, op de omgang met kinderen en ouders vereist aandacht. Voor de voorzieningen is het van belang om zelf zicht te houden op de sterktes en zwaktes van de eigen praktijk, om te leren uit evaluaties en blijvend te werken aan verbetering. Om betekenisvol en relevant te zijn, is het van belang om personeel en gezinnen bij evaluaties te betrekken. Voldoet het aanbod aan hun verwachtingen? Hoe zien zij kwaliteit?

Uitgangspunt 7: Monitoring en evaluatie levert de nodige informatie aan de bevoegde overheden (lokaal, regionaal, nationaal) om verder te bouwen aan kwaliteitsverbetering zowel op beleidsniveau als in de praktijk.

Voortdurend en systematisch monitoren en toezien op OOK draagt bij tot het verzamelen van geschikte informatie die relevant is voor het lokale, regionale of nationale beleidsniveau. Deze informatie geeft mogelijkheden voor het verder uitbouwen en werken aan kwaliteitsverbetering op alle niveaus, het ondersteunen via een open uitwisseling, een coherente planning, een overzicht en evaluatie van initiatieven. Monitoring en evaluatie hebben meer effect indien informatie verzameld op niveau van de voorziening in lijn ligt met de informatie die verzameld wordt op niveau van de gemeente, de regio en de overheid.

Om goed te kunnen evalueren zijn gegevens nodig over wat echt werkt, in welke context en voor wie. Alleen zo kan relevante beleidsinformatie gehaald worden uit monitoring en evaluatie. Kwaliteitstoezicht is geen ad hoc gebeuren, maar een continu proces in overleg met alle betrokkenen, zowel top-down als bottom-up. Belangrijke gegevens zijn onder andere: de toegankelijkheid voor diverse groepen (of het gebrek daaraan), de samenstelling van teams en opleidingsniveau van teamleden, het kwaliteitsniveau van het pedagogisch handelen, de werkomstandigheden, de financiering van voorzieningen en de kosten ervan voor gezinnen.

Uitgangspunt 8: Evaluatie en monitoring staan in teken van het belang van het kind.

Het doel van monitoring en evaluatie is uiteindelijk het ondersteunen van kinderen, ouders en lokale gemeenschappen. Alle betrokkenen, ook de medewerkers zelf, moeten betrokken worden en een stem hebben in de toepassing van het monitoring- en evaluatieproces.

Om voeling te blijven houden met de verwachtingen van gezinnen en ervaringen van medewerkers, moeten zij betrokken worden in kwaliteitstoezicht.

Vraag is ook wat en waarop controle wordt uitgeoefend. Het is bv. gebleken dat het meten van de schoolrijpheid van de kinderen negatief kan inwerken op hun zelfbeeld en hun ontwikkeling. De voortgang van kinderen kan beter opgevolgd worden door meer informele en indirecte instrumenten zoals bv. observatie, documentatie en portfolio's, waaruit blijkt wat kinderen leren op alle ontwikkelingsgebieden en wat ze ervaren. Kinderen moeten ook niet met elkaar vergeleken worden, maar hun eigen persoonlijkheid, aanleg, groei en ontwikkeling moet gedocumenteerd worden. Hoe dan ook is duidelijk dat elke vorm van toezicht en kwaliteitsmeting de rechten, de behoeften en de belangen van het kind voorop stellen. Ouders, onderzoekers en medewerkers hebben hierbij een belangrijke inbreng en kunnen zo, in dialoog met beleidsmakers, verder mee bouwen aan kwaliteit.

THEMA 5: BELEID EN FINANCIERING

Overduidelijke bewijzen van de meervoudige voordelen van OOJK voor kinderen en gezinnen, moeten overheden ertoe aanzetten om daar zwaar op in te zetten. En dit vanaf jonge leeftijd, aangezien die periode van kapitaal belang is in de ontwikkeling van kinderen. Ingebed in een breder welzijns- en sociaal beleid kan dit versterkend werken, vooral voor kwetsbare gezinnen (armoede, minderheidsgroepen, migratie). Tegelijk moet het ook duidelijk zijn dat OOJK alleen niet voldoende is om gezinnen te versterken; ook in het beleid over gezondheid, huisvesting en arbeidsparticipatie moeten maatregelen genomen worden. Alle betrokkenen in OOJK hebben een duidelijke en gedeelde visie op wat hun rol en hun verantwoordelijkheid precies is en beseffen dat ze daarvoor met partnerorganisaties moeten samenwerken.

Uitgangspunt 9: alle betrokkenen in de sector van OOJK kennen duidelijk hun eigen rol en verantwoordelijkheden en weten dat van hen samenwerking verwacht wordt met partnerorganisaties.

Gezien de sector overschrijdende aard van OOJK is samenwerking tussen beleidsmakers, belanghebbenden en partnerorganisaties vereist om het succes van OOJK te garanderen. Wetgeving, regelgeving en richtlijnen kunnen worden gebruikt om duidelijke verwachtingen te formuleren m.b.t. deze vormen van samenwerking die kwalitatieve resultaten voor kinderen, ouders en de samenleving bevorderen.

Welzijn van kinderen en het stimuleren van hun ontwikkeling wordt niet alleen in OOJK geboden. Om meer kansen voor alle kinderen te genereren, is samenwerking op lokaal en landelijk niveau nodig tussen diensten en voorzieningen die actief zijn rond kinderen en hun gezinnen (zoals sociale diensten, scholen, jeugdwerk). Op overkoepelelnd vlak is hiervoor meer coördinatie en samenhang vereist. Te veel uiteenlopende kaders (regelgeving, beloning, opleiding) resulteren in te veel versplintering. Meer integratie van voorzieningen is nodig, zowel voor meer samenhang in het beleid, hogere kwaliteit en gelijke toegang, als voor het efficiënter gebruik van publieke middelen.

Uitgangspunt 10: De wetgeving, de regelgeving en/of de financiering draagt bij tot de verdere uitbouw van een universeel recht op toegang tot publiek gefinancierde OOJK en er wordt regelmatig gerapporteerd over de voortgang aan alle betrokken partijen.

Structurele en regelgevende bepalingen faciliteren de toegang tot OOJK voor gezinnen door een recht op toegang tot betaalbare voorzieningen te verzekeren. Het stimuleren van de algehele beschikbaarheid houdt ook het besef in dat het inzetten van bijkomende middelen een effectieve strategie is voor een betere toegankelijkheid voor kwetsbare groepen, zoals kinderen met een migratie-achtergrond of kinderen die in armoede leven. Monitoring op het gebruik van de voorzieningen door deze groepen kan aantonen hoe effectief de middelen ingezet worden. Om vooruitgang te boeken in de algehele toegankelijkheid en het recht op OOJK zijn ook maatregelen nodig die het belang van dergelijke diensten duidelijk maken en de aantrekkelijkheid ervan verhogen.

Kwetsbare groepen ervaren veel drempels bij de toegang tot OOJK. Ze vallen nog meer uit de boot als er onvoldoende in de financiering wordt voorzien. Zij die de meeste baat zouden hebben bij OOJK hebben er het moeilijkst toegang toe. Een vermarkte sector en het vertrouwen op private financiering werken uitsluiting nog meer in de hand. Er lijkt meer en meer consensus te bestaan rond het idee van 'progressive universalism': toegankelijke diensten voor allen, met daarbinnen een meer bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen. Als prioriteit én noodzaak, wil men de bestaande segregerende uitsluitingsmechanismen afremmen of stoppen. Ook al is dit moeilijk te verdedigen en te realiseren in tijden van economische crisis, het is van wezenlijk maatschappelijk belang. Het draagt bij aan een meer rechtvaardige samenleving op korte en langere termijn.

PEDAGOGISCHE KADERS EN CURRICULA

Voor de effectiviteit van het gebruik van het EQF is het nodig om de verbinding te maken met de eigen context, bestaande pedagogische kaders en curricula van OOJK. Dit betekent dat per land gekeken moet worden welke pedagogische kaders, curricula en richtlijnen in de eigen context van toepassing zijn of als inspiratie kunnen dienen.

NEDERLAND (Algemene richtlijnen en pedagogische kaders)

- Boogaard, M., J. Hoex, M. van Daalen & M. Gevers (2013), Pedagogisch kader gastouderopvang. Reed Business, Amsterdam.
- Boonstra, M. & IJ. Jepma (2014). Lerenderwijs. Samenwerken aan pedagogische kwaliteit in de kinderopvang
- Bouwstenen voor een pedagogisch kwaliteitskader Kinderopvang. Landelijk Pedagogienplatform Kindercentra, mei 2014
- De kwaliteitsmonitor NCKO: De kwaliteitsmonitor kinderdagverblijven (2009). SWP, Amsterdam en de kwaliteitsmonitor BSO (2012). SWP, Amsterdam
- Keulen, A. van & E. Singer (2012), Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar. Reed Business, Amsterdam.
- Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukink & J. Hoex (2011), Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar. Springplank naar een gefundeerde aanpak in de buitenschoolse opvang. Reed Business, Amsterdam.
- Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen.
- Veldinstrument observatie pedagogische praktijk kindercentra en peuterspeelzalen december, 2014 Utrecht, GGD GHOR Nederland & Nederlands Jeugdinstituut (NJI)

1. Toegankelijkheid

- Boogaard, M., J. Hoex, M. van Daalen & M. Gevers (2013), Pedagogisch kader gastouderopvang. Reed Business, Amsterdam. Hoofdstuk 9 en 10
- Bouwstenen voor een pedagogisch kwaliteitskader Kinderopvang. Landelijk Pedagogienplatform Kindercentra, mei 2014
- Keulen, A. van & E. Singer (2012), Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar. Reed Business, Amsterdam.
- Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar. Springplank naar een gefundeerde aanpak in de buitenschoolse opvang. Reed Business, Amsterdam. Hoofdstuk 6.
- Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen. Hoofdstuk 4.

2. Personeel en werkomstandigheden

- Boogaard, M., J. Hoex, M. van Daalen & M. Gevers (2013), Pedagogisch kader gastouderopvang. Reed Business, Amsterdam. Hoofdstuk 7.
- Boonstra, M. & I.J. Jepma (2014). Lerenderwijs. Samenwerken aan pedagogische kwaliteit in de kinderopvang.
- Keulen, A. van & E. Singer (2012), Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar. Reed Business, Amsterdam. Hoofdstuk 6.
- Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar. Springplank naar een gefundeerde aanpak in de buitenschoolse opvang. Reed Business, Amsterdam. . Hoofdstuk 10, 21
- Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen. Hoofdstuk 6.

3. Curriculum

- Boogaard, M., J. Hoex, M. van Daalen & M. Gevers (2013), Pedagogisch kader gastouderopvang. Reed Business, Amsterdam.
- Fukkink, R. (eindredactie), Bureau Kwaliteit Kinderopvang (2017), Pedagogisch curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang. Bohn Stafleu van Loghum, Houten.
- Keulen, A. van & E. Singer (2012), Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar. Reed Business, Amsterdam.
- Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), Pedagogisch kader kindercentra

4-13 jaar. Springplank naar een gefundeerde aanpak in de buitenschoolse opvang. Reed Business, Amsterdam.

- Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen.

4. Monitoring en evaluatie

- De kwaliteitsmonitor NCKO: De kwaliteitsmonitor kinderdagverblijven (2009). SWP, Amsterdam en De kwaliteitsmonitor BSO (2012). SWP, Amsterdam
- Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK), Universiteit Utrecht en Sardes.
- Veldinstrument observatie pedagogische praktijk kindercentra en peuterspeelzalen december, 2014 Utrecht, GGD GHOR Nederland & Nederlands Jeugdinstituut (NJI)

5. Financiering en beleid

- Boonstra, M. & IJ. Jepma (2014). Lerenderwijs. Samenwerken aan pedagogische kwaliteit in de kinderopvang. Hoofdstuk 13.
- Keulen, A. van & E. Singer (2012), Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar. Reed Business, Amsterdam. Hoofdstuk 7.
- Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar. Springplank naar een gefundeerde aanpak in de buitenschoolse opvang. Reed Business, Amsterdam. Hoofdstuk 18.

BELGIË / VLAANDEREN

- Kind en Gezin, Een pedagogisch raamwerk voor de kinderopvang van baby's en peuters <http://www.kindengezin.be/img/pedagogische-raamwerk.pdf>

www.issa.nl

www.mutant.nl

www.anadelbarrio.nl

www.pedagogenplatform.nl

www.nji.nl

www.zaak-pt.nl